

Tomasz Kamiński

Pieniądze w służbie dyplomacji

Państwowe fundusze
majątkowe jako narzędzie
polityki zagranicznej

 WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

STOSUNKI
MIĘDZYNARODOWE

Pieniądze w służbie dyplomacji

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Tomasz Kamiński

Pieniądze w służbie dyplomacji

Państwowe fundusze
majątkowe jako narzędzie
polityki zagranicznej

WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU
ŁÓDZKIEGO
Łódź 2018

STOSUNKI
MIĘDZYNARODOWE

Tomasz Kamiński – Uniwersytet Łódzki, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych
Katedra Studiów Azjatyckich, 90-131 Łódź, ul. Narutowicza 59a

RECENZENT

Krzysztof Kozłowski

REDAKTOR INICJUJĄCY

Agnieszka Kałowska

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

T. Mirosław Włodarczyk

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

PROJEKT OKŁADKI

Katarzyna Turkowska

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/FreedomMaster

© Copyright by Tomasz Kamiński, Łódź 2018

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2018

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.08236.17.0.M

Ark. wyd. 14,0; ark. druk. 20,125

ISBN 978-83-8088-901-9

e-ISBN 978-83-8088-902-6

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. (42) 665 58 63

Rejentowi

SPIS TREŚCI

Wstęp 9

Rozdział 1

Państwowe fundusze majątkowe 23

Rozdział 2

Państwowe fundusze majątkowe jako narzędzie polityki zagranicznej państw – aspekty teoretyczne 69

Rozdział 3

Państwowe fundusze majątkowe w polityce zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej 111

Rozdział 4

Norweski fundusz majątkowy jako narzędzie polityki zagranicznej państwa 147

Spis treści

Rozdział 5

Państwowe fundusze majątkowe w polityce zagranicznej Rosji 177

Zakończenie 213

Literatura 229

Summary 257

Aneks 1 259

Aneks 2 285

Spis rysunków 315

Spis wykresów 317

Spis tabel 319

Od Redakcji 321

WSTĘP

Jednym z najbardziej zaskakujących zjawisk związanych z postępowaniem globalizacji jest obserwowany w ostatnich latach wzrost znaczenia kapitału państwowego, czyli przeniesienie coraz większego zakresu władzy i siły ekonomicznej do organów państwa (BRENNER, 2009). Przez lata wydawało się, że „logika kapitalizmu” prowadzi do postępującej prywatyzacji, liberalizacji i spadku znaczenia własności publicznej. Ostatnie kilkanaście lat pokazuje jednak, że rola kapitału będącego w rękach państwa rośnie (APELDOORN I IN., 2012). W systemie kapitalizmu państwowego wpływ rządu na gospodarkę jest bardzo rozległy i odbywa się najczęściej poprzez większościowe i mniejszościowe udziały w spółkach (MUSACCHIO, LAZZARINI, 2014, s. 2). Jak trafnie ujął to LAWRENCE SUMMERS (2007), były sekretarz skarbu Stanów Zjednoczonych:

Problem jest zasadniczy i dotyczy samej natury kapitalizmu. Przez ostatnie ćwierćwiecze obserwowaliśmy ostry spadek, jeśli chodzi o skalę bezpośredniego zaangażowania państw w biznes, ponieważ prywatny sektor przejmował państwowe firmy. Teraz rządy akumulują różne rodzaje udziałów w do niedawna całkowicie prywatnych spółkach.

Prym wiodą kraje rozwijające się, w których akumulacja kapitału w państwowych rękach jest najszybsza. Rezerwy walutowe tych krajów według danych za pierwszy kwartał 2015 roku osiągnęły poziom 7,48 biliona dolarów, podczas gdy jeszcze piętnaście lat temu sięgały ledwie 700 miliardów (EMERGING AND DEVELOPING ECONOMIES CURRENCY COMPOSITION OF OFFICIAL FOREIGN EXCHANGE RESERVES, 2017). W latach 2003–2010 aż 1/3 zagranicznych inwestycji krajów rozwijających się pochodziła z państwowych firm. Aż trzy chińskie firmy państwowe znajdują się w pierwszej dziesiątce największych przedsiębiorstw na świecie (WOOLDRIGE, 2012). Bardzo często są to kraje o autorytarnym systemie politycznym, charakteryzującym się niskim poziomem kontroli nad władzą wykonawczą, która zachowuje dużą swobodę w dysponowaniu zasobami państwa, w tym oczywiście zasobami gospodarczymi.

Jednym z przejawów wzrostu znaczenia kapitału państwowego w świecie jest szybki rozwój państwowych funduszy majątkowych (PFM), czyli rządowych lub kontrolowanych przez rząd (bezpośrednio lub pośrednio) funduszy

inwestycyjnych¹. Jeszcze w 2007 roku wartość aktywów PFM była wyceniana na kwotę około 3 bilionów dolarów, a w 2016 roku już na 7 bilionów dolarów. Stanowi to około 10% wartości całego globalnego rynku kapitałowego. Wzrost ten jest szczególnie imponujący w kontekście głębokiego, zapoczątkowanego w 2007 roku kryzysu gospodarczego, który przecież wydrenował zasoby budżetowe wielu państw. Dla niektórych państw, w tym także inwestorów z krajów rozwijających się, okazał się jednak szansą na wzmocnienie swojej pozycji na rynkach kapitałowych, dawniej całkowicie zdominowanych przez prywatnych inwestorów.

Wzrost roli państw jako inwestorów skłania do zastanowienia nad politycznymi konsekwencjami tego zjawiska. Już przed laty John Maynard Keynes (1933) stwierdził, że „międzynarodowe przepływy finansowe mają zawsze charakter polityczny”. To każe nam podejrzliwie patrzeć na wszelkie międzynarodowe transakcje finansowe i doszukiwać się również pozafinansowych motywów stojących za nimi. W szczególności, jeśli transakcje te są prowadzone przez podmioty kontrolowane przez państwo.

Zjawisko wzrostu znaczenia kapitału państwowego oraz założenie o potencjalnie politycznym charakterze międzynarodowych transakcji finansowych prowadzonych przez kontrolowane przez państwa instytucje legły u podstaw powstania niniejszej książki.

Założenia i metody badawcze

Przedmiotem analizy podjętej przez autora niniejszej pracy jest wykorzystanie państwowych funduszy majątkowych w polityce zagranicznej państw. Podstawowym pytaniem badawczym będzie pytanie o formy politycznego użycia PFM oraz warunki, które muszą być spełnione, żeby do takiej sytuacji doszło. Innymi słowy pytamy, w jaki sposób i w jakich warunkach fundusze są wykorzystywane przez władze jako narzędzie polityczne. Należy wyraźnie podkreślić, że takie postawienie problemu sprawia, że podstawowym przedmiotem analizy stają się państwa i ich polityka zagraniczna, a nie same fundusze majątkowe. Jest to element zdecydowanie odróżniający niniejszą pracę od głównego nurtu badań w literaturze przedmiotu, które zdecydowanie w centrum rozważań lokują PFM.

¹ Problem zdefiniowania czym są państwowe fundusze majątkowe został szerzej opisany w rozdziale pierwszym.

Niniejsza monografia wpisuje się w analityczno-empiryczny nurt badań nad stosunkami międzynarodowymi, będący przeciwieństwem nurtu hermeneutyczno-humanistycznego. Zgodnie z założeniami tego modelu badaną rzeczywistość można i należy systematyzować, poszukując określonych prawidłowości, przyczynowości, powtarzalności zjawisk oraz stałych relacji pomiędzy nimi (DYDUCH, 2012, s. 166). Szczegółowy opis planu badań empirycznych przeprowadzonych w pracy został umieszczony w rozdziale drugim, tutaj jedynie zostaną przytoczone najważniejsze założenia koncepcji.

Zmienną zależną w badaniu, czyli tą, co do której zakłada się, że jest powodowana przyczynowo lub uzależniona od innych zmiennych, było użycie PFM jako narzędzia polityki zagranicznej państwa. Najpierw, na bazie dostępnych danych historycznych dotyczących wybranych krajów, udzielono odpowiedzi na pytanie o sposoby użycia PFM w polityce zagranicznej państwa. Następnie podjęto problem uwarunkowań tego użycia.

Na podstawie analizy dotychczasowych badań (m.in. NORRIS, 2016; SHEMI-RANI, 2011; TRUMAN, 2010) postawiono cztery hipotezy dotyczące czynników warunkujących użycie PFM jako narzędzia polityki zagranicznej.

- H1. Ścisła kontrola sprzyja politycznemu wykorzystywaniu, a większa niezależność funduszu będzie osłabiać możliwość jego instrumentalnego użycia. Kluczowe znaczenie dla możliwości użycia PFM jako narzędzia polityki zagranicznej ma więc poziom kontroli państwa nad jego funduszem/funduszami.
- H2. Rola i aspiracje danego państwa determinują stopień wykorzystania PFM w dyplomacji ekonomicznej. Kraje o statusie mocarstwa, z dużymi ambicjami w polityce międzynarodowej, będą mieć większą skłonność do prowadzenia aktywnej dyplomacji ekonomicznej i wykorzystywania PFM w swojej polityce zagranicznej. Małe i słabe państwa, z niskimi ambicjami politycznymi, będą mieć mniejszą skłonność do używania funduszy jako narzędzia politycznego.
- H3. Aby użycie PFM jako narzędzia oddziaływania było skuteczne, środki zgromadzone w nim muszą być „znaczące”. Skala możliwości użycia PFM jako narzędzia dyplomacji będzie rosła wraz ze wzrostem środków będących w dyspozycji funduszu.
- H4. Istnieje zależność między poziomem transparentności PFM a możliwością jego politycznego wykorzystania. Im większy jest poziom transparentności działań funduszu, tym mniejsze prawdopodobieństwo

wykorzystania go jako narzędzia politycznego. I odwrotnie, fundusze zarządzane w sposób najmniej przejrzysty powinny być podatne na silne upolitycznienie.

Powyższe hipotezy stały się podstawą do wyodrębnienia czterech zmiennych niezależnych, czynników mogących mieć wpływ na to, czy dany kraj jest w stanie wykorzystać PFM do działań politycznych na arenie międzynarodowej. Są to:

- 1) poziom kontroli państwa nad PFM,
- 2) potęga państwa i wynikający z niej poziom ambicji politycznych,
- 3) wielkość zasobów finansowych będących w posiadaniu PFM danego państwa,
- 4) poziom przejrzystości działań inwestycyjnych PFM.

Wpływ tych zmiennych niezależnych na użycie PFM jako narzędzia polityki zagranicznej przeanalizowano na podstawie trzech studiów przypadków. Do analizy wybrano następujące kraje: Chiny, Norwegię i Rosję. Wszystkie one znajdują się w pierwszej dziesiątce krajów posiadających największe zasoby w PFM, zajmując odpowiednio pierwsze, trzecie i dziesiąte miejsce, co ma zagwarantować porównywalność analizowanych przypadków. Jednocześnie wyselekcjonowane kraje w oczywisty sposób różnią się poziomem potęgi, wielkością zasobów będących w dyspozycji PFM, przejrzystością ich działań oraz systemem powiązań między nimi a rządem, które warunkują kontrolę nad funduszem (patrz rozdział drugi). To z kolei gwarantowało, że wybrane zmienne niezależne będą fluktuować, pozwalając na ocenę ich wpływu na zmienną zależną.

W badaniach kluczową rolę odegrała analiza literatury oraz dokumentów. Opis najważniejszych prac zamieszczono poniżej w sekcji *Stan badań*, a szczegółowy opis literatury przedmiotu w rozdziale drugim.

Ważnym elementem analizy było wykorzystanie metod ilościowych. Dzięki wsparciu Narodowego Centrum Nauki² udało się zakupić dostęp do bazy danych transakcji funduszy majątkowych przygotowywanej przez Sovereign Wealth Fund (SWF) Institute, najważniejszy ośrodek analityczny zajmujący się monitorowaniem działań PFM. W wykorzystanej bazie znajduje się 11 633 transakcji, obejmujących okres do trzeciego kwartału 2014 roku. Korzystając

² Projekt „Polityczne znaczenie inwestycji prowadzonych przez Państwowe Fundusze Majątkowe w Europie Środkowej i Wschodniej”, DEC-2012/07/B/HS5/03797.

z danych dotyczących inwestycji PFM, zobrazowano najważniejsze kierunki inwestycji funduszy, sektory oraz wielkość transakcji. Dzięki temu rozważania na temat politycznego użycia tych wehikułów inwestycyjnych przez państwa zyskały bardzo mocne podstawy w postaci danych statystycznych. Należy podkreślić, że prace oparte na tak szerokim materiale statystycznym stanowią rzadkość w literaturze poświęconej PFM, prawdopodobnie z uwagi na wysoką cenę dostępu do danych.

Pisząc niniejszą monografię, przyjęto, między innymi za jednym z czołowych badaczy międzynarodowej ekonomii politycznej ROBERTEM GILPINEM (1987), państwowocentryczny realizm jako dominujące podejście analityczne i perspektywę intelektualną. Autor nie traktuje więc realizmu jako teorii naukowej, którą chce potwierdzić lub sfalsyfikować swoimi badaniami empirycznymi. Uznanie centralnej roli państw w środowisku międzynarodowym nie oznacza rzecz jasna odmówienia znaczenia innym aktorom, takim jak organizacje międzynarodowe czy korporacje międzynarodowe. Oznacza to tylko przyjęcie założenia, że w interesującym nas kontekście stosunków międzynarodowych to rządy w dalszym ciągu podejmują najważniejsze decyzje, to ich interesy liczą się najbardziej, to one mają dominujące znaczenie w międzynarodowej ekonomii politycznej.

Zgodnie z przyjętym podejściem zapewnienie bezpieczeństwa narodowego jest najważniejszą potrzebą państw i głównym determinantem ich działań. Dlatego też istotne znaczenie w badaniach empirycznych będzie mieć pojęcie potęgi państw. Wiąże się to z odrzuceniem twierdzeń tych badaczy, którzy uważają, że globalizacja i powiązane z nią zmiany ekonomiczne czy technologiczne zatarły granice państwowe i zredukowały drastycznie znaczenie państw. Oczywiście można dostrzec relatywny spadek znaczenia rządów i wzrost znaczenia różnych aktorów niepaństwowych w niektórych sferach stosunków międzynarodowych, niemniej jednak nawet w zglobalizowanym, silnie zintegrowanym świecie państwa narodowe odgrywają kluczową rolę, starając się promować swoje interesy polityczne i ekonomiczne. To wciąż one ustalają reguły gry i prowadzą między sobą najważniejsze polityczne rozgrywki. To one wpływają w decydujący sposób na gospodarkę światową. Rynki finansowe i inne czynniki gospodarcze ograniczają swobodę działań państw, ale zachodząca zależność jest dwustronna.

Stan badań

Jak zauważył GILPIN (2001), przy dzisiejszej silnie zintegrowanej gospodarce światowej, państwa tym bardziej starają się wykorzystać swoją siłę gospodarczą do realizacji swoich interesów narodowych. Patrząc więc na państwowe fundusze majątkowe z perspektywy nauk politycznych, w szczególności zaś przyjmując założenia szkoły realistycznej, jako instytucje kontrolowane przez czynniki władzy państwowej powinny być one traktowane jako jeden z elementów składowych stanowiących o sile gospodarczej państwa. Co za tym idzie też jako narzędzie polityczne.

A jednak PFM bardzo rzadko były przedmiotem analiz politologicznych, przyciągały one raczej uwagę ekonomistów (szerszy opis stanu badań nad PFM znajduje się w rozdziale drugim). Nie pojawiają się więc nawet w bardzo dobrych i cieszących się dużym uznaniem pracach dotyczących teorii polityki zagranicznej (ALDEN, ARAN, 2011), albo są w nich ledwie wspomniane (HILL, 2016, s. 156). Szerzej o nich jako „instrumencie geoekonomicznym” piszą BLACKWILL i HARRIS (2016, s. 54–58), nie dokonując jednak naukowej konceptualizacji, ale raczej podając przykłady empiryczne motywowanych politycznie działań funduszy. Podobnie postępują SCHIFFMAN i JOCHUM (2011, s. 152–155), którzy PFM podają jako przykłady ekonomicznych instrumentów polityki bezpieczeństwa.

Stosunkowo najlepiej zbadane pod kątem politologicznym są chińskie PFM (BLANCHARD, 2014; KAMIŃSKI, 2015b; NORRIS, 2016), choć nadal nie są one ujmowane w pracach opisujących chińską politykę zagraniczną (CHÖNG, 2015; HEILMANN, SCHMIDT, 2014; LAI, 2010; ROZMAN, 2013) lub traktujących o gospodarczej ekspansji Chin na świecie (GWIAZDA, 2013). Świadomość ich instrumentalnego wykorzystywania przez rząd w Pekinie wcale nie jest więc powszechna wśród badaczy.

Najważniejszą pracą analizującą PFM z perspektywy międzynarodowej ekonomii politycznej jest książka MANDY SHEMIRANI (2011). Zaproponowała ona, aby na PFM spojrzeć jako na instytucje spełniające trzy różne role polityczne.

Po pierwsze, jako narzędzia do zwiększania potęgi państwa i realizacji jego interesów w polityce zagranicznej. Po drugie, patrząc na fundusze jako na jedną z form kapitalizmu państwowego (obok firm państwowych), zobaczymy w nich instrumenty działalności ekonomicznej państwa, która ma prowadzić do zwiększania przychodów oraz umożliwić lepsze zarządzanie ryzykiem

finansowym. Po trzecie wreszcie, PFM mogą być analizowane jako narzędzie polityki wewnętrznej używane na przykład do równoważenia budżetu lub do ratowania państwowych instytucji pogrążonych w kłopotach finansowych, a także do dywersyfikowania bazy przemysłowej gospodarki krajowej (w szczególności w przypadku krajów małych lub zależnych od jednego sektora, na przykład surowcowego). Shemirani konkluduje, że zachowania poszczególnych funduszy są modelowane przez wszystkie wymienione trzy role, zmieszane w różnych proporcjach, w zależności od funduszu, a ponadto zmieniające się w czasie.

Ustalenia Shemirani stały się ważnym fundamentem badań zaplanowanych w niniejszej monografii, a jej obserwacje dotyczące użycia PFM jako narzędzia politycznego były podstawą do sformułowania zasadniczych pytań badawczych w niniejszej pracy. Pytania o formy, jakie przybiera wykorzystanie funduszy w polityce zagranicznej i o uwarunkowania politycznego użycia PFM zrodziły się właśnie podczas lektury książki Shemirani, gdyż autorka w swoim opracowaniu jedynie zasygnalizowała te problemy badawcze.

Na kształt badań empirycznych największy wpływ miała z kolei praca WILLIAMA NORRISA (2016), poświęcona wykorzystaniu narzędzi ekonomicznych przez Chińską Republikę Ludową (ChRL). Autor próbował w niej odpowiedzieć na pytanie o uwarunkowania użycia przez ChRL funduszy majątkowych w polityce zagranicznej. Zastosowany przez niego schemat analityczny, zmieniony i rozwinięty, stał się podstawą do zaprojektowania analizy studiów przypadków zamieszczonych w niniejszej pracy.

Trzecią książką, która była szczególnie ważna dla badań prowadzonych przez autora, było opracowanie *War by other Means. Geoeconomics and Statecraft* autorstwa ROBERTA BLACKWILLA i JENNIFER HARRIS (2016). W pracy tej autorzy udowadniają rosnące znaczenie narzędzi ekonomicznych w polityce zagranicznej, które możemy zaobserwować w stosunkach międzynarodowych. Wśród opisywanych instrumentów wspominają też o polityce inwestycyjnej i PFM, ale jednocześnie z ich książki przebija fakt istnienia istotnej luki badawczej; ustalenia naukowe na temat politycznej roli PFM są oparte na incydentalnych obserwacjach, a nie na uporządkowanej, pogłębionej wiedzy o funduszach jako narzędziu polityki zagranicznej.

Podsumowując, możemy stwierdzić, że badania politologiczne nad PFM są wciąż na początkowym etapie. Istnieje nadal wiele obszarów wymagających pogłębionej refleksji. Wśród nich znajduje się problem metod

wykorzystywania przez państwa PFM w polityce zagranicznej, a także uwarunkowań tego użycia. Rozwiązanie tych problemów badawczych było głównym zadaniem autora niniejszej pracy, ponieważ w opracowaniach rozważających teoretyczne zagadnienia polityki zagranicznej, w tym jej wymiar ekonomiczny, fundusze majątkowe były przez lata w zasadzie pomijane. Nie były więc ujmowane w klasyfikacjach instrumentów tej polityki. Możemy więc mówić o istnieniu istotnej luki badawczej w postaci braku odpowiedniej konceptualizacji PFM jako instrumentu wykorzystywanego w polityce zagranicznej.

Struktura pracy

Praca jest podzielona na pięć rozdziałów. Pierwsza część pracy ma charakter wprowadzający, a jej zasadniczym zadaniem jest przedstawienie czytelnikowi państwowych funduszy majątkowych, których znaczenie chociaż szybko rośnie, to przecież są to instytucje wciąż mało znane, nawet specjalistom. Wystarczy wspomnieć, że w języku polskim ukazało się ledwie kilkanaście prac poświęconych funduszom (na przykład PSZCZÓŁKA, 2015; URBAN, 2012b, 2012c, 2017; WIŚNIEWSKI, 2009, 2011). W rozdziale przedstawiono zatem, budzący nieco kontrowersji, problem zdefiniowania PFM, a także rys historyczny funkcjonowania tych instytucji. Następnie dokonano charakterystyki funduszy, wskazując ich najważniejsze cechy odróżniające od innych aktorów na międzynarodowych rynkach kapitałowych. Kolejny podrozdział poświęcono analizie strategii inwestycyjnych PFM, przedstawiając stan badań w tym zakresie, w tym między innymi interesującą z poznawczego punktu widzenia kwestię kierunków geograficznych inwestycji. W dalszej części rozdziału opisano obawy związane z działalnością funduszy, jakie są formułowane w literaturze przedmiotu. Ostatni fragment poświęcono politycznej odpowiedzi państw i instytucji międzynarodowych na wzrost wagi PFM, czyli próbom uregulowania zasad ich funkcjonowania, w szczególności w celu zapobieżenia potencjalnym zagrożeniom.

Celem drugiego rozdziału jest osadzenie prezentowanych badań w teorii stosunków międzynarodowych, zaprezentowanie dotychczasowego stanu wiedzy w przedmiocie rozważań, a także wyjaśnienie koncepcji badań empirycznych opartych na studiach przypadków prezentowanych w trzech kolejnych rozdziałach. Tę część pracy otwiera charakterystyka podejścia

badawczego, pokazująca, że chęć wyjaśnienia istoty funkcjonowania PFM w kontekście nauk politycznych w naturalny sposób prowadzi w kierunku badań nad ekonomią polityczną stosunków międzynarodowych. Drugi podrozdział przynosi opis stanu badań nad instrumentami polityki zagranicznej państwa. Najbardziej interesujące, w kontekście tematu pracy, instrumenty ekonomiczne, czyli te bazujące na szeroko rozumianych zasobach gospodarczych państwa, opisano w kolejnych dwóch podrozdziałach. Najpierw przyjrzelśmy się różnym klasyfikacjom tych narzędzi, zaczynając od najbardziej klasycznego zestawienia BALDWINA (1985). Następnie przedmiot rozważań ułożono w świetle różnych teorii eksplanacyjnych. Przeanalizowaliśmy zatem, jakie miejsce narzędzia dyplomacji ekonomicznej zajmują w różnych nurtach literatury, charakteryzujących się odmiennymi paradygmatami i reprezentujących różne szkoły stosunków międzynarodowych. Podrozdział piąty przynosi szczegółową analizę stanu badań nad PFM jako narzędziami polityki zagranicznej. Ostatni podrozdział jest mostem łączącym teoretyczną i empiryczną część pracy. Zaprezentowano w nim koncepcję badań empirycznych, w tym w szczególności przyjętą strukturę analityczną studiów przypadków zamieszczonych w następnych trzech rozdziałach opracowania.

Pierwszy *case* dotyczy Chińskiej Republiki Ludowej. W rozdziale trzecim opisano rolę PFM w polityce zagranicznej ChRL i jej uwarunkowania. Najpierw przedstawiono dość skomplikowany, a w pewnym sensie nawet tajemniczy świat chińskich funduszy majątkowych. Przeanalizowano ich inwestycje, zarówno w wymiarze geograficznym, jak i sektorowym. Następnie omówiono sposoby wykorzystywania funduszy w polityce zagranicznej ChRL. Cztery kolejne podrozdziały poświęcono analizie czterech wyszczególnionych zmiennych niezależnych, czyli poziomowi kontroli władz państwowych nad działaniami funduszy chińskich, potęgze i ambicjom geopolitycznym ChRL, zasobom finansowym pozostającym w dyspozycji chińskich PFM oraz poziomowi transparentności ich działań inwestycyjnych.

Rozdział czwarty i piąty przynoszą analogiczne analizy odpowiednio dla Norwegii i Federacji Rosyjskiej. Żeby zapewnić maksymalną przejrzystość wywodów i porównywalność studiów przypadków, zachowano identyczną strukturę analityczną. Jej punktem wyjścia jest charakterystyka funduszu (w przypadku Norwegii) czy funduszy (w przypadku Rosji), w tym okoliczności ich powstania i prowadzonej działalności inwestycyjnej. Następnie opisano

przykłady użycia PFM w polityce zagranicznej tych państw, a potem badano cztery wyodrębnione czynniki (zmiennie niezależne).

W rozdziale końcowym przedstawiono najważniejsze wnioski wypływające z przeprowadzonych badań. Z punktu widzenia teorii stosunków międzynarodowych najważniejsze są dwie rzeczy, stanowiące najistotniejszy wkład niniejszej pracy do naukowego dyskursu. Po pierwsze, udowodniono, że PFM powinny być ujmowane w zestawieniu instrumentów ekonomicznych polityki zagranicznej. Następnie na bazie klasycznego zestawienia Baldwina zaproponowano poszerzoną, uaktualnioną jego wersję uwzględniającą, obok wyników badań przeprowadzonych w niniejszej pracy, także ustalenia ARMIJO i KATADY (2015). Po drugie, przedstawiono zestawienie sześciu różnych sposobów wykorzystywania PFM w polityce zagranicznej państw. Jest to pierwsza w literaturze próba naukowej klasyfikacji metod politycznego użycia funduszy, która, mam nadzieję, będzie początkiem szerszej dyskusji na ten temat.

Pozostałe wnioski dotyczą już bardziej szczegółowych zagadnień, ważnych przede wszystkim z punktu widzenia badań nad funduszami. Analiza zmiennych niezależnych wykazała, że to kontrola państwa nad funduszem jest kluczowym czynnikiem decydującym o możliwości użycia PFM w polityce zagranicznej. Inne z czynników miały znacznie mniejsze znaczenie. Jednocześnie badania potwierdziły, że generalizacje na temat politycznej roli PFM są bardzo ryzykowne. Z uwagi na różnorodność funduszy i ich właścicieli trudno jest analizować polityczne zachowania całego zbioru PFM. Dużo bardziej przydatne wydają się badania dotyczące wykorzystania funduszy w kontekście polityki zagranicznej poszczególnych państw, w tym również oczywiście badania porównawcze, jak to przeprowadzone w niniejszej pracy. Niniejsza monografia kończy się konkluzją, że udowodnienie politycznego wykorzystywania funduszy potwierdza wymieniane w literaturze obawy. Skoro zagrożenia są realne, to powinny one spotkać się z adekwatną odpowiedzią członków społeczności międzynarodowej, zarówno państw, jak i organizacji międzynarodowych. Ten ostatni wniosek jest więc *de facto* wezwaniem skierowanym do polityków, aby bardzo poważnie zastanowili się nad metodami przeciwdziałania politycznym zabiegom prowadzonym przez inne państwa za pomocą państwowych funduszy majątkowych.

Podziękowania

Bezosobowa forma pisania prac naukowych jest przyjętym standardem, aczkolwiek również od tej reguły są odstępstwa, co przekonująco zanalizowała BEATA MIKOŁAJCZYK (2011). Dlatego też pozwałam sobie w tym miejscu na zrzucenie „maski bezosobowości” i najzupełniej osobiście, i w pierwszej osobie chciałbym podziękować wszystkim, bez których życzliwej pomocy przygotowanie niniejszej pracy byłoby niemożliwe.

W pierwszej kolejności chciałbym wspomnieć członków mojego zespołu projektowego, Piotra Wiśniewskiego oraz Marcina Obronieckiego, z którymi wspólnie realizowaliśmy poświęcony PFM projekt badawczy finansowany przez Narodowe Centrum Nauki (NCN). Wspólne badania i prace nad publikacjami projektowymi były bardzo rozwijające i bardzo poszerzyły moją wiedzę na temat funduszy.

Niniejsze opracowanie nie powstałoby bez środków finansowych z NCN, które umożliwiły zakup dostępu do bazy danych SWF Institute oraz zakup książek i prezentację badań na konferencjach międzynarodowych, w tym między innymi podczas bardzo owocnych konsultacji naukowych na uczelni ESA-DE w Madrycie, zorganizowanych przez Javiera Capape. *Gracias Javier!*

Podziękowania należą się też kierowanemu przez Profesor Małgorzatę Pietrasiak zespołowi Katedry Studiów Azjatyckich na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego. Atmosfera wzajemnej życzliwości połączona jednak z dużą presją na prowadzenie wysokiej jakości badań, istotnych dla rozwoju wiedzy naukowej, a nie tylko dla samego badacza, stworzyły dla mnie idealne wręcz warunki do pracy.

Dziękuję też osobom, które poświęciły czas na przeczytanie pierwszej wersji tekstu i podzieliły się ze mną swoimi uwagami: Dariuszowi Urbanowi, Marciniowi Obronieckiemu oraz Karolowi Żakowskiemu. Większość z nich postarałem się uwzględnić w ostatecznej wersji pracy.

Na koniec chciałbym skierować słowa podziękowania do mojej żony, która najprzeróżniejszymi sposobami motywowała mnie do wytężonej pracy nad niniejszą książką. Aniu, najserdeczniej Ci dziękuję.